

Program: Klimat i Energia

Analizy i Opinie CSM

w cyklu:

„Zmiany klimatu: wyzwania dla polityki”

Nr 9 (luty)/2010

„Społeczeństwo niemieckie wobec ochrony środowiska i zmian klimatu”

Dr Maria Jolanta Welfens

Postępujące zmiany klimatyczne mają wpływ na politykę, gospodarkę i na codzienne życie Polaków. Stanowią one globalne wyzwanie nie tylko dla polityków, ale dla całych społeczności, jak również dla każdego z nas.

Mając na uwadze złożoność problemów związanych ze zmianami klimatu, dostrzegamy pilną potrzebę debaty publicznej angażującej szerokie spektrum partnerów, w tym przedstawicieli świata polityki, nauki, środowisk biznesowych, administracji publicznej oraz organizacji pozarządowych.

Wierzymy, że szanse i zagrożenia związane ze zmianami klimatu powinny być odzwierciedlone w priorytetowych założeniach polskiej polityki wewnętrznej i zewnętrznej oraz na forum Unii Europejskiej i ONZ.

Widzimy potrzebę działań, szczególnie ze strony instytucji szeroko rozumianego społeczeństwa obywatelskiego, zmierzających do podniesienia świadomości społecznej w zakresie zmian klimatycznych oraz wynikających z nich konsekwencji dla Polski.

Spółeczeństwo niemieckie wobec ochrony środowiska i zmian klimatu

Zmiany klimatu postępują szybciej, niż przewidywał ostatni (czwarty) raport Międzyrządowego Zespołu ds. Zmian Klimatu (*Intergovernmental Panel for Climate Change – IPCC*) opublikowany w 2007 roku. Weryfikacja danych w 2009 r., przed Konferencją Stron Ramowej Konwencji w sprawie Zmian Klimatu (COP 15) w Kopenhadze¹ pokazała, że rezultaty globalnego ocieplenia są szybsze niż przewidywano: szybciej topnieją lodowce Arktyki, wzrasta poziom wód w oceanach, przesuwiają się granice stref klimatycznych, zwiększa się ilość i częstotliwość huraganów oraz innych ekstremalnych zjawisk pogodowych. Jako górną granicę dla globalnego ocieplenia przyjmuje się 2° Celsjusza powyżej poziomu sprzed rewolucji przemysłowej. Przy przekroczeniu tej granicy należy liczyć się z szybkim wzrostem zagrożenia ekosystemów na Ziemi.

Realizacja skutecznej, pro-aktywnej polityki klimatycznej wymaga we wszystkich krajach silnego wsparcia społeczeństwa. Style życia, sposoby zaspakajania potrzeb dotyczących transportu, mieszkania, żywienia, rekreacji i innych dziedzin życia codziennego wpływają bezpośrednio na wielkość emisji gazów cieplarnianych i presję na środowisko. Podstawą zrozumienia konieczności działań na rzecz klimatu i ochrony środowiska jest edukacja ekologiczna społeczeństwa, której celem jest „...osiągnięcie przez człowieka umiejętności aktywnego kształtowania swojego otoczenia, zgodnie z zasadami równowagi ekologicznej, wydajności gospodarczej i sprawiedliwości społecznej, z uwzględnieniem aspektów globalnych.”² Edukacja ekologiczna w Niemczech jest w dużym zakresie wspierana przez proces wdrażania „Dekady Edukacji Narodów Zjednoczonych dla Zrównoważonego Rozwoju”.³ Pozytywne wyniki edukacji ekologicznej wpływają w dużej mierze na poziom świadomości ekologicznej społeczeństwa. Poziom ten jest w Niemczech przedmiotem systematycznych badań socjologicznych. Ich wyniki są ważną informacją zarówno dla polityków, jak i dla świata biznesu przy określaniu planów, strategii i polityki klimatycznej. Szeroko zakrojone badania reprezentacyjne przeprowadzone zostały w 2008 r. na zlecenie Niemieckiej Agencji Środowiska przez dwa instytuty badawcze: SINUS-

¹ UNSW Climate Change Research Centre (2009). The Copenhagen Diagnosis. Updating the World on the Latest Science, Sydney.

² Bundesministerium für Bildung und Forschung (2002): Bericht der Bundesregierung zur Bildung für eine nachhaltige Entwicklung, Bonn, s. 4.

³ Informacje i opis projektów Dekady zobacz: www.dekade.org

Institut oraz ECOLOG.⁴ Badania te uwzględniły podział społeczeństwa na grupy społeczne określone według poziomu dochodów i reprezentowanego systemu wartości.

Głównym wnioskiem wypływającym z raportu jest stwierdzenie, że poziom świadomości ekologicznej w Niemczech jest, ogólnie rzecz biorąc, wysoki. Niebezpieczeństwa związane ze zmianami klimatu i presją na środowisko, uświadamia sobie duża część społeczeństwa. Stopień świadomości tych problemów jest różny w różnych grupach społecznych. Odmienne kanony wartości i style życia określają w znacznym stopniu postawę wobec problemów środowiska i zmian klimatu.

W Niemczech ochrona środowiska i klimatu zajmuje ważne, siódme miejsce w hierarchii celów politycznych, odpowiednio po: zwalczaniu bezrobocia (84%), zapewnieniu bezpieczeństwa systemu emerytalnego (75%), zapewnieniu sprawiedliwości społecznej (71%) i systemu opieki zdrowotnej (71%), obniżeniu cen energii (57%), przyśpieszeniu tempa wzrostu gospodarczego (56%) i poprawie systemu oświaty (51%). Blisko 49% respondentów określa ochronę środowiska jako bardzo ważną, a dalsze 42% jako „raczej ważny” cel. Ponad połowa respondentów wymaga od rządu aktywnego zaangażowania w tej dziedzinie. To oczekiwanie jest szczególnie silne w tzw. wiodących grupach społecznych (*gesellschaftliche Leitmilieus*). Jako szczególnie ważne zadanie na przyszłość, respondenci uznali zwiększenie efektywności wykorzystania energii i zwiększenia udziału energii ze źródeł odnawialnych w bilansie energetycznym Niemiec i Europy.

Aż 85% ankietowanych wyraża zadowolenie ze stanu środowiska w miejscu zamieszkania, ale tylko ok. 20% ocenia globalny stan środowiska jako zadowalający. W tym zakresie nie oczekuje się też żadnych zasadniczych zmian w ciągu najbliższych 10 lat.

Warto podkreślić, że 80% respondentów wychodzi z założenia, że człowiek jest odpowiedzialny za zmiany klimatu. Ten sam procent (80%) obawia się, że społeczeństwo będzie musiało ponieść wysokie koszty związane z przeciwdziałaniem zmianom klimatu. Więcej niż połowa ankietowanych obawia się negatywnych oddziaływań zmian klimatu na wyniki niemieckiej

⁴ Umweltbundesamt (2009): Umweltbewusstsein und Umweltverhalten der Sozialen Milieus in Deutschland. Repräsentativumfrage zum Umweltbewusstsein und Umweltverhalten im Jahr 2008, Dessau.

gospodarki, szczególnie rolnictwa. Połowa respondentów wymaga od Niemiec dalszego postępu i zaangażowania w politykę klimatyczną. Dla 87% respondentów odpowiedzialność za ochronę klimatu ponoszą kraje wysoko rozwinięte. Kraje te powinny czuć się zobowiązane do finansowego wspierania krajów rozwijających się w realizacji przedsięwzięć zapobiegających zmianom klimatu. W opinii większości społeczeństwa, konieczne jest zwiększenie roli nauki i techniki w rozwiązywaniu problemów środowiskowych.

Większość społeczeństwa niemieckiego jest nadal za wycofaniem się z energetyki jądrowej. 57% uważa, że Niemcy powinny kontynuować plan zamykania elektrowni atomowych a nawet, że proces ten powinien przebiegać szybciej. Poziom wykształcenia nie odgrywa przy tym stwierdzeniu żadnej roli.

Utrzymanie różnorodności biologicznej jest ważne, zarówno dla natury jak i dla człowieka, dla ponad 90% ankietowanych. Jako działania o priorytetowym znaczeniu są tu wymieniane między innymi tworzenie nowych obszarów ochrony przyrody i redukcja szkodliwych chemikaliów w rolnictwie.

84% respondentów jest przekonanych, że dokonywanie zakupów według kryteriów ekologicznych znacznie przyczyni się do poprawy sytuacji środowiska i klimatu. 80% byłoby gotowych uczynić więcej w tej dziedzinie pod warunkiem, że *"inni też to zrobią"*. Ten argument jest podnoszony głównie w grupach o niższych dochodach.

W sumie, można by stwierdzić zawyżoną samoocenę respondentów co do ich aktywnego wkładu w ochronę klimatu. Przy bliższej analizie stwierdza się, że style konsumpcji respondentów są przez nich oceniane jako bardziej sprzyjające środowisku, niż są one w istocie.

Z dostępnych informacji dotyczących oddziaływania produktów na środowisko i zdrowie człowieka korzysta tylko ok. jednej trzeciej respondentów. Etykiety środowiskowe służą mniej niż 25% ankietowanych jako stałe źródło informacji. Z oferty informacyjnej organizacji konsumenckich korzysta często tylko ok. 15% respondentów. Grupy o niższym poziomie wykształcenia i dochodów wykorzystują te źródła informacji rzadziej.

Aspekt sprawiedliwości społecznej: 43% respondentów czuje się dotknięta niesprawiedliwością społeczną i uważa, że standard ich życia w porównaniu z innymi członkami społeczeństwa jest niezastąpienie niski. To ogólne niezadowolenie z sytuacji społecznej oddziałuje na opinię o sprawiedliwości wdrażania instrumentów ochrony środowiska i klimatu. Dotyczy to szczególnie osób o niskich dochodach, które obawiają się wzrostu cen energii oraz innych dóbr i usług.

Wysoki poziom świadomości ekologicznej nie oznacza automatycznie pro-środowiskowego zachowania. Najbardziej pro-ekologicznie zachowują się grupy społeczne tradycyjne, dla których w hierarchii wartości „oszczędność” i „skromność” posiadają wysoki priorytet. Grupy o wysokim poziomie dochodów i wysokim stopniu świadomości ekologicznej podejmują co prawda częściej pro-ekologiczne decyzje konsumpcyjne, ale ich ogólny poziom konsumpcji i posiadania dóbr materialnych jest na tyle wysoki, że powoduje, iż mają one wysoki udział w zużyciu surowców i energii, a co za tym idzie, również emisji gazów cieplarnianych.

Wyniki raportu są podstawą rekomendacji dotyczących komunikacji ze społeczeństwem w zakresie ochrony środowiska i klimatu. Duże różnice w świadomości ekologicznej różnych grup społecznych powodują, że konieczna jest komunikacja, która uwzględniałaby specyficzne problemy i pozycje tych grup w stosunku do problemów środowiska i klimatu.

Zaleca się, żeby komunikacja ze społeczeństwem w zakresie ochrony środowiska i klimatu obejmowała następujące elementy:

- pokazanie korzyści wynikających z ochrony środowiska i klimatu powinno odnosić się zarówno do grup o wysokim poziomie świadomości ekologicznej, jak też do tych grup społecznych, które dotychczas charakteryzowały się niskim stopniem tej świadomości;
- wszelkie zalecenia dotyczące bardziej ekologicznych zachowań konsumenckich powinny być osadzone w konkretnych życiowych realiach różnych grup społecznych i odniesione do indywidualnych zachowań konsumpcyjnych.

Dr Maria Jolanta Welfens

Dr Maria Jolanta Welfens ukończyła studia i doktorat na Wydziale Handlu Zagranicznego Szkoły Głównej Handlowej (dawnej SGPiS). Koordynowała projekty badawcze we współpracy z SGH i z Uniwersytetem w Duisburgu. Od 1993 pracuje jako koordynator projektów badawczych w Instytucie ds. Klimatu, Energii i Środowiska w Wuppertalu. Reprezentuje Instytut w obradach Okrągłego Stołu Niemieckiej Dekady Edukacji na Rzecz Ekorozwoju. E-Mail: [jola.welfens\[at\]wupperinst.org](mailto:jola.welfens[at]wupperinst.org)

W przypadku osób, instytucji zainteresowanych przedrukiem tekstów publikowanych w ramach serii „Analizy i Opinie CSM” uprzejmie prosimy o kontakt z autorami opracowań i umieszczenie w treści przedruku adnotacji, iż *„Tekst ukazał się w serii Analizy i Opinie CSM: „Zmiany klimatu: wyzwania dla polityki nr 9”. Pełny tekst publikacji dostępny jest również na stronie: www.csm.org.pl.”*